

Kazimierz Myśliński

W 45-lecie działalności naukowej prof. dr. Jana Dobrzańskiego

Rocznik Lubelski 15, 297-299

1972

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W 45-LECIE DZIAŁALNOŚCI NAUKOWEJ
PROF. DR. JANA DOBRZAŃSKIEGO

W dniu 30 grudnia 1971 roku wybitny przedstawiciel lubelskiego środowiska historycznego, prof. dr Jan Dobrzański, obchodzi siedemdziesiąt rocznicę urodzin i 45-lecie pracy naukowej. W bogatej działalności Jubilata mieści się też jego funkcja jednego z założycieli lubelskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego w 1927 roku, a także jednego z założycieli i pierwszego redaktora „Rocznika Lubelskiego”, później zaś stale członka redakcji tego pisma. Z tych choćby względów redakcja „Rocznika Lubelskiego”, przyłączając się do życzeń, jakie do Jubilata napływają, pragnie przypomnieć w niniejszym numerze dorobek naukowej i społecznej pracy profesora Jana Dobrzańskiego. Przypadek zrzucił, że numer ten poświęcony został między innymi, z okazji zbliżającej się rocznicy powstania Komisji Edukacji Narodowej, tradycjom lubelskiego szkolnictwa i myśli pedagogicznej, a więc problematyce, której prof. J. Dobrzański poświęcił całą swoją naukową twórczość. Mówiąc o dziejach szkoły polskiej, myślimy jednocześnie o jej historyku.

Był bowiem przede wszystkim historykiem oświaty i wychowania. Zainteresowania te i fachowe przygotowanie wyniósł z okresu swoich studiów, które odbywał na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie pod naukowym kierownictwem znakomitego badacza dziejów kultury polskiej, prof. Stanisława Lempickiego, kończąc je uzyskaniem stopnia doktora. Ich zakres znacznie zresztą poszerzył, interesując się również problematyką historyczno-gospodarczą i historyczno-społeczną, mającą wówczas we Lwowie wybitnych przedstawicieli w osobach profesorów Franciszka Buja-ka i Jana Ptaśnika. Zaważyło to na metodzie badawczej prof. J. Dobrzańskiego: zagadnienia historyczno-oświatowe ujmował zawsze w powiązaniu z szerokim kontekstem uwarunkowań społecznych.

Były to zawsze badania źródłowe. Gruntowna kwerenda we wszystkich archiwach krajowych, a także lwowskich i wiedeńskich, pozwoliła prof. J. Dobrzańskiemu na zgromadzenie materiałów wyjątkowo pełnych i kompletnych. Na ich podstawie powstało w latach dwudziestych i trzydziestych szereg jego studiów o szkolnictwie w Galicji w nawiązaniu do polityki szkolnej rządu austriackiego w pierwszej połowie XIX wieku. Z nich na pierwszym miejscu należy postawić pracę: „Szkolnictwo średnie w Galicji 1772—1805”. Właśnie te badania miały rozpocząć 45-letnią już dzisiaj działalność naukowo-badawczą autora tej rozprawy. Różne aspekty tego zagadnienia poruszał on później niejednokrotnie, a rezultatem były takie publikacje, jak „Nauka rolnictwa w galicyjskich szkołach średnich 1815—1849”, dalej „Ostatnie lata szkół pijarskich w Galicji 1772—1784”, wreszcie syntetyczne rozdziały w drugim tomie „Historii wychowania”, wydanej przed paru laty pod redakcją Łukasza Kurdybachy.

Przejsie do Lublina w 1926 roku pociągnęło za sobą poszerzenie zainteresowań naukowych prof. J. Dobrzańskiego na tzw. Galicję Zachodnią, obejmującą ziemie polskie trzeciego zaboru austriackiego, ze szczególnym uwzględnieniem Lublina i Lubelszczyzny. Wymagało to rozciągnięcia kwerend na archiwa lubelskie i warszawskie, a dało w efekcie szereg rozpraw, z których na czele należy wymienić książkę: „Szkoly lubelskie na tle austriackiej polityki szkolnej w Zachodniej Galicji” (Lublin 1949).

Od tego już tylko krok dzielił prof. J. Dobrzańskiego od jeszcze szerszych ujęć, obejmujących zagadnienia szkolnictwa w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim. Ich zakres czasowy rozszerzał się również, zamykając w sobie cały wiek XIX. Uwaga historyka koncentrowała się przy tym w dużej mierze na szkolnictwie elementarnym i na dążeniach ruchów postępowych do udostępnienia kształcenia początkowego coraz szerszym kręgom społecznym. Było tych rozpraw siedemnaście, a z nich szczególną wagę przywiązuje się powszechnie do wydanej przed kilku laty książki: „Ze studiów nad szkolnictwem elementarnym Lubelszczyzny w I połowie XIX wieku”, która wbrew tytułowi swoim zasięgiem i wnioskami daleko wykracza poza granice regionu.

Część tych prac opublikowana została w latach przedwojennych, większość jednak dopiero po wojnie, gdy autor objął katedrę uniwersytecką najpierw na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, potem na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej (w 1956 roku). Wtedy też przeszedł do formułowania własnych ujęć syntetycznych. Opracował więc rozdział o oświacie, szkolnictwie i naukach pedagogicznych w Polsce w latach 1864—1900 w trzecim tomie „Historii Polski” PAN oraz rozdziały o wychowaniu i szkolnictwie w Galicji w dobie przed autonomią, a także w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim w okresie od powstania listopadowego i w latach międzypowstaniowych — w drugim tomie „Historii wychowania”, wydanej pod redakcją Ł. Kurdybachy. Wszystkie te syntezy odznaczają się solidną podstawą źródłową i dojrzałością wniosków, są przemyślane i głębokie.

Żadna z prac prof. J. Dobrzańskiego nie powtarza czy to jego własnych dawniejszych, czy to czyichś innych twierdzeń, ustaleń i opinii. Każda ukazuje nowy, przedtem nie wyszukiwany materiał źródłowy, wytycza nowe kierunki poszukiwań, wysuwa nowe problemy, wypełnia lukę w dotychczasowych badaniach. W sumie stanowią one niezmiernie poważny wkład do naszej nauki historycznej.

Jest to zarazem wkład do badań nad przeszłością ziemi lubelskiej, jej tradycji oświatowych i postępowej myśli pedagogicznej, a także tradycji kulturalnych w najszerszym znaczeniu słowa, co na łamach pisma, noszącego w tytule miano lubelskiego, szczególnie miło jest nam podkreślić.

Wreszcie wypada podnieść zasługi zawodowe prof. J. Dobrzańskiego jako najpierw — do wojny — nauczyciela lubelskich szkół średnich i kierownika tutejszego ogniska metodycznego historii, a po wojnie — profesora lubelskich uczelni, z którego seminarium, oprócz kilkudziesięciu magistrów, wyszło siedmiu doktorów, a dwa dalsze doktoraty i dwie habilitacje są w toku. Podnieść także należy, że był jednocześnie działaczem ruchu oświatowego i naukowego. Z licznych funkcji, jakie w nich pełnił, chcemy na kartach „Rocznika Lubelskiego”, który jest organem Lubelskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego, przypomnieć funkcję wieloletniego członka Zarządu Oddziału do stanowiska prezesa włącznie. W tym charakterze reprezentował Oddział w Zarządzie Głównym PTH, jako jego członek i w kilku kadencjach wiceprezes. Przed wojną był także członkiem Zarządu Lubelskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, a po wojnie — Lubelskiego Towarzystwa Naukowego. Sumując wszystkie inne społeczne stanowiska i funkcje, wystarczy powiedzieć tylko, że nie było

akcji w dziedzinie kultury i oświaty na terenie miasta i województwa, w której nie uczestniczyłby zawsze z tą samą postawą: nie jako bierny uczestnik, lecz jako *spiritus movens*.

Kazimierz Myśliński

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ODDZIAŁU LUBELSKIEGO
POLSKIEGO TOWARZYSTWA HISTORYCZNEGO
ZA OKRES OD 2 KWIETNIA 1970 DO 4 MAJA 1972 ROKU

W okresie sprawozdawczym liczba członków w wyniku przeprowadzonej weryfikacji zmalała ze 124 do 106. Z listy zostali skreśleni ci, których od wielu lat nie łączyły już z Towarzystwem żadne więzy. Przyjęto natomiast kilku nowych członków, rekrutujących się spośród młodych pracowników nauki i nauczycieli.

Pracami Oddziału kierował Zarząd w składzie: prezes — doc. dr Zygmunt Mańkowski, wiceprezesa — doc. dr Ryszard Bender, doc. dr Ryszard Orłowski, sekretarz — dr Wiesław Śladkowski, skarbnik — mgr Felicja Pomarańska, członkowie: mgr Franciszek Cieślak, prof. dr Jan Dobrzański, prof. dr Jerzy Kłoczowski, prof. dr Stanisław Krzykała, mgr Jan Mandziuk, prof. dr Józef Mazurkiewicz, prof. dr Tadeusz Mencil, prof. dr Kazimierz Myśliński, prof. dr Zygmunt Sulowski, doc. dr Stanisław Tworek, mgr Czesław Wójcik, mgr Eugenia Zaleska, ks. prof. dr Mieczysław Żywczyński. W skład Komisji Rewizyjnej wchodził: przewodniczący — mgr inż. Henryk Gawarecki, członkowie: dr Maria Stankowa, Bogumił Szczytowski, dr Stefan Wojciechowski.

Członkowie Oddziału Lubelskiego PTH zasiadają także we władzach naczelnych Towarzystwa. Podczas ostatniego walnego zjazdu PTH, który odbył się 29 listopada 1971 roku w Krakowie, prof. dr Tadeusz Mencil został wybrany jednogłośnie wiceprezesem, a prof. dr Kazimierz Myśliński i prof. dr Mieczysław Żywczyński — członkami Zarządu Głównego.

Na wniosek naszego Zarządu prof. dr Andrzej Wojtkowski otrzymał nagrodę wojewódzką na rok 1971. W ten sposób Towarzystwo nasze uczciło 50-lecie jego pracy naukowej i 80 rocznicę urodzin.

W ramach Oddziału działają sekcje: dydaktyczna i Miłośników Lublina oraz komisje: wydawnicza i kontaktów z terenem. Komisja wydawnicza wspomagała nasze inicjatywy i przedsięwzięcia wydawnicze oraz konsultowała sprawy sporne; natomiast kontaktów z terenem utrzymywała więź z powiatowymi radami narodowymi w Lubartowie, Krasnymstawie i Opolu Lubelskim, zabiegała o fundusze, przezwyciężała trudności w zakresie prac redaktorskich tomów materiałów z odbytych wcześniej sesjach naukowych w tych miejscowościach. Sekcja dydaktyczna kierowana przez mgr E. Zaleską utrzymywała więź z nauczycielami historii szkół średnich, zorganizowała spotkania z Redakcją „Mówią Wieki” oraz dwa spotkania prezesa Zarządu z młodzieżą liceum. Małą aktywność wykazała w tej kadencji sekcja Miłośników Lublina. Niektórzy członkowie Zarządu weszli jednak do powołanego niedawno Towarzystwa Przyjaciół Lublina. Problem związania się z miastem i popularyzacji jego pięknych tradycji stoi więc w dalszym ciągu otworem.

Zarząd w okresie sprawozdawczym odbył w pełnym składzie 9 posiedzeń. Znacznie częściej natomiast zbierało się dla załatwienia spraw bieżących jego Prezydium.